

HULP BIJ EEN GEBREKKIG LEVEN

Wensen van dak-, thuislozen en
verslaafden in Delft onderzocht

HULP BIJ EEN GEBREKKIG LEVEN

**Wensen van dak-, thuislozen en
verslaafden in Delft onderzocht**

Uitgevoerd door

Intomart Beleidsonderzoek

**drs. Tom van Dijk
drs. Irene Terstappen**

in opdracht van

Gemeente Delft

**Hilversum, November 2000
IT/8.6879**

© Intomart, Hilversum

Deze publicatie en de daarin vermelde resultaten zijn uitsluitend bestemd voor de opdrachtgever en de door hem gemachtigden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt worden via druk, fotokopie, microfilm, scannen of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Intomart en de in dit document vermelde opdrachtgever. Bij publicatie van (delen van) het rapport, de daarin vervatte gegevens of verwijzing daarnaar, bijvoorbeeld in de nieuwsmedia of vakliteratuur, is vooraf schriftelijke toestemming van Intomart en de opdrachtgever nodig. Over dit onderzoek is te allen tijde informatie in te winnen bij de auteurs, telefoon: +3135 625 84 11.

INHOUD

Pagina

1. INLEIDING	6
1.1 Vooraf	6
1.2 Het onderzoeksdoel	6
1.3 Dataverzameling via sneeuwballen	7
1.5 Sneeuwballen en de omvang van de groep	7
1.6 Sneeuwballen en de aard van de problematiek en de gewenste hulp	10
1.7 Analyse van de interviews	11
1.8 Leeswijzer	11
 2 DAK- EN THUISLOOSHEIDSPROBLEMATIEK	 14
2.1 Vooraf	14
2.2 Gehanteerde definities en analyse van dak- en thuisloosheidsproblematiek	14
2.3 Dagelijks leven	15
 3 ZWERFPATRONEN	 18
3.1 Vooraf	18
3.2 Mobiliteit	18
3.3 Thuis	20
3.4 Uit huis	21
3.5 Thuisloos	22
3.7 Dakloos	22
3.8 Onzichtbaar uit schaamte	23
3.10 Thuisloos in institutionele opvang	24
3.11 Samengevat	25
 4 SCHULDPROBLEMATIEK	 27
4.1 Vooraf	27
4.2 Schuldenlast	27
4.3 Samengevat	29

5 GEBRUIK VAN GENOTMIDDELEN EN MEDICATIE 31

5.1 Vooraf	31
5.2 Gehanteerde definities en analyse van verslavingsproblematiek	31
5.3 Het gebruik bij dak- en thuislozen	32
5.4 Het gebruik van heroïne	34
5.5 Het gebruik van cocaïne	35
5.6 Het gebruik van XTC	36
5.7 Het gebruik van cannabis	36
5.8 Het gebruik van alcohol	37
5.9 Samengevat	38

6 HULPBEHOEFTE 40

6.1 Vooraf	40
6.2 Gehanteerde definities en analyse van de gewenste hulp	40
6.3 Ontvangen hulp belicht	41
6.4 Concrete behoefte aan hulp	42
6.5 Behoefte aan slaapplaatsten	43
6.6 Hulp bij schuldproblematiek	45
6.7 Hulp om aan het werk te komen	45
6.8 Drugshulpverlening	46
6.9 Psychische hulp & drugshulpverlening	47
6.10 Praktische hulp	48
6.12 Voorwaarden voor hulp	49
6.13 Samengevat: zwervers zijn geen wegwerpartikelen	49

BIJLAGE

Gespreksrichtlijn

55

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1 INLEIDING

1.1 Vooraf

In deze inleiding wordt de onderzoeksofzet besproken en verhaald over de zoektocht naar methoden om de omvang en samenstelling van de groep dak-, thuislozen en verslaafden in beeld te krijgen. Tevens geven wij een toelichting op de opbouw van het rapport.

1.2 Het onderzoeksdoel

De gemeente Delft gaat een centrale rol vervullen op het gebied van maatschappelijke opvang en verslavingsbeleid in de regio Delft, West- en Oostland. Daartoe krijgt Delft van de overheid gelden te besteden voor opvang en hulpverlening aan dak- en thuislozen en verslaafden. Er is echter nog geen inzicht in de grootte, samenstelling en hulpvraag van de doelgroep waarop de hulpverlening zich zal moeten richten.

Om de hulpverlening in de regio op de zorgvraag af te kunnen stemmen wil de gemeente inzicht krijgen in de omvang en samenstelling van de groep dak- en thuislozen en verslaafden in de regio. De gemeente wil - zo volledig mogelijk - de persoonlijke en maatschappelijke kenmerken van de doelgroep in kaart krijgen. Daarbij moet aandacht zijn voor de case-historie van de dak- en thuislozen en verslaafden, maar ook voor demografische kenmerken als leeftijd, geslacht en duur van dak- en thuisloosheid.

De omvang en samenstelling van een groep dak- en thuislozen is lastig te onderzoeken. Onderzoek onder dak- en thuislozen is sowieso moeilijk, omdat vrijwel alle sociaal-wetenschappelijke onderzoeksmethoden er van uitgaan dat er op enig moment contact kan worden gemaakt met leden van de doelgroep en dat is bij een groep die zó mobiel is, natuurlijk gecompliceerd.

De omvang en samenstelling van dak- en thuislozen in kleine gemeenschappen kan echter wel, zij het met de nodige haken en ogen, worden onderzocht. Bij kleine gemeenschappen is het mogelijk om via gesprekken met dak- en thuislozen met andere dak- en thuislozen in de gemeenschap in contact te komen. Op deze wijze proberen we de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden:

Wat is de omvang en samenstelling van de dak- en thuislozen in de regio Delft?

Specifieke aandacht is er voor de verslaafden. In wezen is het voor het verslavingsbeleid interessant om niet alleen de grootte en samenstelling van de groep verslaafden die dak- en thuisloos is (geworden) vast te stellen, maar om ook de groep verslaafden met een vaste woon- of verblijfplaats te onderzoeken. In dit onderzoek concentreren we ons op dak- en thuisloze verslaafden en op de verslaafden die niet dak- en thuisloos zijn, maar wel veel contacten onderhouden met dak- en thuislozen. De tweede vraag in dit onderzoek is dan ook:

Wat is de omvang en samenstelling van de groep dak- en thuisloze verslaafden, alsmede de verslaafden met veel contacten met dak- en thuislozen in de regio Delft?

Wij realiseren ons de overlap tussen de eerste en tweede onderzoeksvraag. We hadden ook kunnen zeggen dat we binnen de groep dak- en thuislozen speciaal aandacht zullen geven aan de omvang en samenstelling van de groep verslaafden met veel contacten met dak- en thuislozen. Het is om het even, niet in de laatste plaats omdat verslaving vaak een belangrijke verklaring van thuisloosheid is.

De antwoorden op de eerste twee onderzoeksvragen geven inzicht in de omvang en samenstelling van de groep dak- en thuislozen en verslaafden met veel contacten met de straatcultuur. Ook willen we van de doelgroep weten aan welke vormen van hulpverlening zij behoefte heeft. De derde onderzoeksvraag luidt dan ook:

Aan welke vorm(en) van hulpverlening is er bij dak- en thuislozen én de verslaafden met veel contacten met dak- en thuislozen in de regio behoefte?

1.3 Dataverzameling via sneeuwballen

Sneeuwballen is een onderzoeksmethode die gebruikt wordt om zicht te krijgen op het gedrag van relatief kleine groepen. Het is een exploratieve onderzoeksmethode, waarbij gebruik wordt gemaakt van menselijke netwerken om aan informatie te komen. In deze studie zijn netwerken van dak- en thuislozen en verslaafden gebruikt om met andere dak- en thuislozen en verslaafden in contact te komen. Via mensen uit de doelgroep die weer andere mensen uit de doelgroep kennen, wordt informatie verzameld over de aard en omvang van de problematiek.

In Delft zijn in de periode april - juli 2000 gesprekken gevoerd met cliënten en/of werknemers van de volgende Delftse organisaties: Stichting Over De Brug, Stichting Jeroen, Sociaal Pension, Leefgroep Rotterdamseweg, JOS98, koffieshop de Rits, buurthuis het Keetje, Parnassia Verslavingszorg en Vrouwenopvang Ricardis. Ook zijn vindplaatsen als het Centraal Station in Delft en Den Haag bezocht en zijn wijkagenten gecontacteerd.

Tevens zijn er gesprekken gevoerd met leidinggevendenden en beleidsuitvoerders bij JOS98, Parnassia, Over de Brug, het Sociaal Pension, Stichting Jeroen, en Vrouwenopvang Ricardis.

1.5 Sneeuwballen en de omvang van de groep

De respondenten uit de doelgroep zijn min of meer willekeurig gekozen. Iedereen die aan een interview wilde meewerken kreeg hiertoe de kans. Ten tijde van het interview zag de verdeling naar leeftijd en geslacht er als volgt uit.

leeftijdopbouw			
	mannen		vrouwen
20	27	40	17
20	28	40	20
20	32	41	36
21	33	41	36
22	34	42	38
23	35	42	43
25	38	43	46
27	38	44	47
27	39	44	48
gemiddeld:	32,8		36,8

De respondenten zijn gemiddeld 34 jaar oud. De oudste is 48 jaar, de jongste bijna 17. Een respondent is geboren op 26 november 1983 en was op 1 juni 2000 dus 16 jaar en 7 maanden. In bovenstaande tabel is zij als 17 jarige opgenomen omdat op een half jaar is afgerond. Ook zijn de respondenten aan Delft gebonden. Het is hun geboorteplaats, ze zijn er getogen of naar toe verhuisd. De verdeling van de geïnterviewden naar mate van thuisloosheid ziet er te tijde van de interviews als volgt uit.

mate van thuisloosheid				
	dakloos	thuisloos in opvang	thuisloos met huis	totaal aantal
mannen	9	8	10	27
vrouwen	0	4	5	9
totaal aantal	9	12	15	36

Om via sneeuwballen zicht te krijgen op de grootte van de groep zullen alle leden van de groep geïnterviewd en geteld moeten worden. In Delft hebben wij niet alle dak- en thuislozen kunnen interviewen en tellen. Dat heeft verschillende oorzaken. Sommige hebben te maken de situatie zoals die voor dak- en thuislozen geldt specifiek in Delft. Andere redenen hebben met vertrouwensrelaties tussen mensen van doen.

Sneeuwballen in Delft

De allerbelangrijkste reden dat er met sneeuwballen nauwelijks zicht is op de precieze omvang van de groep dak-, thuislozen in Delft is verkregen, is dat de meeste mensen die dakloos raken Delft lijken te verlaten. Bij Stichting Jeroen kloppen dagelijks Delftenaren aan met een hulpvraag met betrekking tot onderdak. De Stichting moet echter vanwege beperkte opvangcapaciteit deze mensen naar opvanggelegenheden in Den Haag verwijzen. Voor de onderzoeker die volgens de sneeuwbal methode werkt, zijn deze mensen onvindbaar.

Tevens bleek tijdens het onderzoek de groep zo omvangrijk, dat niet iedereen via het sneeuwballen kon worden getraceerd. Het onderzoek is gestart met de stille aanname dat het aantal dak- en thuislozen in Delft enige tientallen zou bedragen. De groep blijkt echter veel groter te zijn. Na 36 interviews zijn er nog tientallen dak, thuislozen en verslaafden die nog niet zijn geïnterviewd.

Sneeuwballen en gesprekken met de doelgroep

Een andere reden die verhindert dat er uitspraken over de omvang van de groep kunnen worden gedaan is dat mensen niet bereid zijn persoonlijke informatie over anderen prijs te geven, maar alleen willen vertellen over zichzelf. Zowel leden die tot de doelgroep dak- en thuislozen en verslaafden behoren als medewerkers van instellingen die de doelgroep kennen, willen geen (voor)namen, kenmerken of concrete vindplaatsen van personen noemen uit piëteit met de ander.

Tijdens het sneeuwballen zijnde volgende vragen aan zowel dak- en thuislozen als aan mensen van hulpverlenende instellingen gesteld: Ken je nog andere mensen die in een vergelijkbare situatie (als jij) zitten? Wie zijn dat? Waar ken jij ze van? Waar kan ik die vinden? Een greep uit de antwoorden van leden van de doelgroep:

Ik ken er een stuk of zes, zeven in mijn kennissenkring, maar weet niet waar ze nu zijn.

Mijn nichtje. Ze komt ook uit Delft. Haar moeder heeft haar op het hoofd geslagen en nu is het een kasplantje dat in een pension in Zoetermeer zit. Ze heeft bij St. Jeroen gezeten, is van daaruit naar Den Haag gegaan en is toen overgeplaatst naar Zoetermeer.

Ik ken er een stuk of acht die hier niet komen. Ik vraag hen contact met je op te nemen.

Dat moet je de straathoekwerker vragen.

Ik ken er genoeg. Als ze hier niet zitten dan zitten ze in de visbanken. Voor de Rits koffieshop.

Ik zal ze sturen.

Ik ken er heel veel. Van hier en uit de stad.

Ik ken alleen de mensen van hier. Verder zou ik het niet weten.

Ik ken er nog eentje. Iemand uit Joris, maar ik wil de naam niet zeggen omdat ik dat voor hem niet leuk vindt. Het is een man van 32 jaar.

Sneeuwballen en gesprekken met instellingen

Om toch enig zicht te verkrijgen op de omvang van de groepen zijn er gesprekken gevoerd met leidinggevend en uitvoerders bij JOS98, Parnassia, Over de Brug, het Sociaal Pension, Stichting Jeroen, en Vrouwenopvang Ricardis. Allen kennen wel *enkele* verslaafden of dak- of thuislozen, maar kunnen geen uitspraken doen over de omvang van de groep die zij *niet* in beeld hebben. Ook is niet bekend hoeveel mensen cliënt bij meerdere instellingen zijn en dus dubbel zouden kunnen worden geteld. Er vindt namelijk geen formele uitwisseling van gegevens tussen de verschillende instellingen plaats.

De instellingen zagen ook geen mogelijkheid om de onderzoeker rechtstreeks bij de cliënten die tot de onderzoeksgroep behoren te introduceren, dan wel hun namen of vindplaatsen te geven zodat een interview kon worden gehouden. De instellingen hebben hun cliënten vertrouwelijke behandeling van hun gegevens gegarandeerd en zij zouden deze vertrouwelijkheid schenden als zij op het verzoek van de onderzoeker ingaan.

Vervolgens is door Intomart voorgesteld om aan de hand van geanonimiseerde gegevens, die bij zo veel mogelijk verschillende instellingen worden verzameld, zicht te krijgen op de omvang van de groep. Inmiddels heeft de gemeente een telling op basis van geanonimiseerde gegevens laten plaatsvinden. Gegevens hieromtrent zijn bij de gemeente Delft bekend.

1.6 Sneeuwballen en de aard van de problematiek en de gewenste hulp

Sneeuwballen is de methode bij uitstek gebleken om zicht te verkrijgen op de problemen van dak- thuislozen en verslaafden en de hulp die zij hierbij wensen. De doelgroep wordt met sneeuwballen in de eigen omgeving opgezocht, waardoor de drempel om aan een interview mee te werken op zijn laagst is. Respondenten verleenden vrijwillig hun medewerking en bleken zeer gemotiveerd. Allen wilde de gemeente helpen de hulpverlening aan dak- thuislozen en verslaafden te verbeteren, want "als er iets nodig was, dan was het wel dat er eens naar de doelgroep zelf geluisterd moest worden".

De respondenten kunnen als een representatieve afspiegeling van de totale doelgroep worden beschouwd omdat er op verschillende plekken naar respondenten is gezocht (zowel op straat als bij verschillende instellingen) en de verdeling naar leeftijd en geslacht gespreid is. De inhoud van de informatie - de problemen en de hulpvraag van de doelgroep - is zeker betrouwbaar omdat de respondenten over het algemeen eerlijk op de vragen hebben geantwoord. Bij wederhoor werden antwoorden namelijk veelal bevestigd.

In totaal zijn er 36 diepte-interviews gehouden met dak-, thuislozen en verslaafden, waarvan 23 op de locatie Over de Brug, 9 bij Stichting Jeroen en 4 bij het Sociaal Pension. De interviewtijd lag tussen de 50 minuten en 2,5 uur, met een gemiddelde interviewtijd van circa 5 kwartier. In deze interviews zijn 13 thema's besproken aan de hand van concrete open vragen (zie gespreksrichtlijn in de bijlage), waarbij de woordelijke antwoorden zijn genoteerd.

Er was echter een moeilijkheid die met het sneeuwballen samenhangt en betrekking heeft op de positie van sommige respondenten. Enkele respondenten hebben aangegeven niet aan een interview te willen meewerken uit schaamte voor hun situatie. In de paragraaf 'onzichtbaar uit schaamte' worden mechanismen beschreven die veroorzaken dat met name zeer jonge dak- en thuislozen onvindbaar zijn.

1.7 Analyse van de interviews

Bij de analyse van de 36 interviews met dak-, thuislozen en verslaafden is op de eerste plaats naar verbanden op respondentniveau gekeken. Er is een korte casebeschrijving gemaakt van de problematiek en de hulpvraag. Casebeschrijvingen van mensen die níét in een institutionele opvang verblijven zijn in deze rapportage opgenomen. Voor deze selectie is gekozen om herkenbaarheid van respondenten te vermijden.

Ook is iedere respondent aan de hand van een aantal kenmerken getypeerd. Zo zijn zwerp Patronen geduid naar het percentage van de tijd dat iemand het afgelopen jaar dak- of thuisloos was of een eigen huis had. Tevens is hoogte van de schulden genoteerd en is het drug en medicijngebruik geschaald. Bovendien wordt per respondent de vraag naar hulp systematisch over categorieën verdeeld.

Daarnaast is binnen de thema's gekeken in welke situatie dak-, thuislozen en verslaafden zich bevinden. Met betrekking tot de thema's: huisvesting en thuisgevoel, financiën, werk en school, tijdsbesteding en vrienden, eten, genotmiddelen en medicatie is de situatie van de doelgroep geanalyseerd. Ook zijn de wensen met betrekking tot hulpverlening meegenomen. Met betrekking tot de thema's zijn relevante citaten in de rapportage verwerkt.

In deze rapportage worden de instellingen Stichting Over De Brug, Stichting Jeroen, het Sociaal Pension en het Leger des Heils collectief aangeduid als gelegenheden voor institutionele opvang. De doelstellingen van de afzonderlijke instellingen zijn bij de instellingen vastgelegd.

Stichting Over De Brug, Stichting Jeroen, het Sociaal Pension en het Leger des Heils zijn instellingen waarnaar door respondenten uit ervaring wordt gerefereerd; Zij hebben thans met deze instellingen te maken, dan wel in het verleden met hen te maken gehad. Alleen binnen deze context worden er uitspraken over deze instellingen gedaan.

1.8 Leeswijzer

Hoofdstuk twee behandelt de dak- en thuisloosheidsproblematiek. Zowel de gehanteerde definities als het dagelijks leven van de respondenten komen aan bod. Hoofdstuk drie schetst veel voorkomende zwerp Patronen. Hoofdstuk vier behandelt de schuldproblematiek en hoofdstuk vijf het gebruik van genotmiddelen en medicatie van de respondenten. Hoofdstuk zes gaat in op de hulpbehoefte.

Om een indruk te krijgen van de mensen om wie het in deze studie gaat worden in kaders onder de subhoofdstukken typeringen gegeven van de respondenten die níét in een institutionele opvang verblijven. Tevens wordt aangegeven wat de door hen gewenste hulp is. De cases staan op zichzelf en hebben - mede door de complexiteit van ervan - niet per se betrekking op het betreffende subhoofdstuk.

Wellicht ten overvloede. Onderhavig onderzoek is een kwalitatief onderzoek, waarbij wordt gefocust op de inhoud van relaties. Percentages en andere getalsmatige informatie kunnen op generlei wijze worden geëxtrapoleerd.

HOOFDSTUK 2

Dak- en thuisloosheidsproblematiek

2 DAK- EN THUISLOOSHEIDSPROBLEMATIEK

2.1 Vooraf

In dit deel komen problemen waar dak- en thuislozen mee kampen aan bod. Zowel de gehanteerde definities als de leeftijd, het geslacht en het dagelijks leven van de respondenten komen aan bod.

2.2 Gehanteerde definities en analyse van dak- en thuisloosheidsproblematiek

In deze rapportage wordt de algemene definitie van thuisloosheid gehanteerd, namelijk die van de Landelijke Stichting voor thuislozenzorg en onderdak uit 1986: Deze Stichting gaat ervan uit dat thuisloosheid "een ernstige toestand is van maatschappelijke, persoonlijke en relationele kwetsbaarheid, waardoor functionele en medemenselijke relaties in de gangbare samenlevingsvormen niet of nauwelijks meer mogelijk zijn. De mens die tijdelijk of blijvend in deze toestand verkeert, noemen we thuisloos."¹

De algemene definitie van dakloosheid is: "Wanneer er sprake is van grote onzekerheid ten aanzien van onderdak of woonruimte in de meest nabije toekomst."²

Dak- en thuisloosheid zijn geen elkaar uitsluitende begrippen. Daarom wordt in deze rapportage een operationele definitie van dak- en thuisloosheid gehanteerd waarbij er van uit wordt gegaan dat alle respondenten die aan het woord zijn geweest, in meerdere of mindere mate thuisloos zijn. Op het continuüm dakloos zijn, geen thuis hebben en een eigen huis hebben is, min of meer kunstmatig, het onderscheid gemaakt naar de volgende categorieën:

- A) *dakloos* zijn thuislozen die ten tijde van het interview aangaven (tevens) dakloos te zijn;
- B) *thuisloos* zijn thuislozen die ten tijde van de interviews in instituties zoals Stichting Jeroen, het Sociaal pension en Leefgroep Rotterdamseweg wonen. Ook respondenten die het afgelopen jaar tijdelijk bij familie en kennissen verbleven en niet 'buiten' sliepen, worden omdat zij wel onderdak hadden thuisloos genoemd;
- C) *met huis* zijn thuislozen die in een eigen huis wonen.

¹ Landelijke Stichting voor thuislozenzorg en onderdak 1986. Zie ook, Heyendaal, P., en M.H.R. Nuy, *Achtergronden van thuisloosheid*, Wolters-Noordhoff, Groningen. Van Doorn, L., *WEGwijs: een etnografische studie naar dak- en thuislozen*, NIZW, 1994, en Terstappen, I., *Je moet toch scoren: het dilemma van dak- en thuislozen en hulpverlening belicht aan de hand van Habermas' theorie van het communicatief handelen*, doctoraalscriptie Nijmegen, 1996

² Van Waveren, B., c.s., *Onderdak, zonder thuis*, GSD, Rotterdam, 1990.

In feite zijn dak- en thuislozen zeer mobiel. Thuislozen maken ieder hun eigen gang op het continuüm tussen dakloos zijn, thuisloos zijn en het hebben van een eigen huis. Alle denkbare paden en overgangen zijn mogelijk. In deze rapportage richten we ons zo veel mogelijk op de zwerftochten die het afgelopen jaar (van juni 1999 tot juni 2000) zijn ondernomen.

2.3 Dagelijks leven

Man (44) is al 7 jaar dakloos, werkloos, zonder geld en zonder poot om op te staan. Hij leeft van een schoonmaakbaantje waarmee hij 4 tientjes per week verdient. Zijn leven is gebrekkig en hij noemt zijn enige vriend God. Eten doet hij bij de soepbus of uit vuilcontainers die niet op slot zitten. Slapen op iets dat als bed kan dienen. Soms kan hij een maandje op een plek blijven. Anders heeft hij "het dakloos gedoe" en slaapt hij bij het Leger des Heils, in een portiekje, op het station, in een caravan of kraakpand.

Hij heeft nooit hulp gehad. Hij noemt zichzelf een grijze illegaal; een EU-burger die nooit aan de juiste papieren wist te komen. "Ik zit tussen muurtjes en gesloten deuren en het is gewoon overleven. Je kunt het zo gek niet bedenken of ik heb het nodig, een tandarts bijvoorbeeld. Alle eerlijke hulp is welkom maar meer concreet zou ik een bed of kamertje willen hebben en het gevoel dat je iets op kunt bouwen. Een tafeltje waar je aan kunt eten. En graag een job."

Een dak- of thuisloze past zich aan de steeds veranderende omgeving aan en ontwikkelt daartoe een levensstijl. De levenswijze van een dakloze hoeft daarom niet per se te verschillen van een thuisloze met een eigen huis. Een citaat van een dakloze en vervolgens van iemand met woonruimte:

Man dakloos (44): Ik koop geen eten. Ik eet bij de soepbus of uit containers bij supermarkten en uit vuilcontainers, maar dat is moeilijk tegenwoordig. Ze zitten steeds op slot. Zelfs aan de rotzooi mag je niet komen.

Man met huis (40): Ik eet weinig. We hebben vier jaar uit een container gegeten van een supermarkt in Tanthof. Maar die hebben ze weggehaald. Ze stoppen het nu onder de grond. Ik ben ontzettend afgevallen. Ik eet ook wel eens bij Over de Brug.

Zowel dak- als thuislozen met een huis geven aan al vele jaren in dezelfde situatie te zitten. De dag wordt gedomineerd door een gevoel van verveling, eenzaamheid en 'gebrekigheid'. 'Iedere dag is hetzelfde' wordt haast zonder uitzondering gezegd en 'het enige dat iedere dag weer anders is, is mijn stemming, humeur of gevoel van eigenwaarde'.

Man dakloos (21): Ik leef van dag tot dag. Doe verder niks dan een beetje mijn zaakjes regelen. Zo gaat dat al heel mijn leven, vanaf mijn 13e.

Man dakloos (25): Ik loop en kom met geduld de tijd door. Elke dag is weer anders: de naam van de dag, de weersomstandigheden en de mensen die in de koffieshop komen.

De dagelijkse praktijk van dak- of thuislozen die institutioneel worden opgevangen verschilt wel wezenlijk van de andere dak- of thuislozen. Mensen in instituties zijn namelijk aan een vast dagritme onderworpen. Er wordt op vaste tijden gegeten en naar een passende daginvulling of werk gezocht.

Man (22): Ik werk nu. Vroeger was ik bezig met lanterfanten en niksnutten. De hele dag blowen en drugs gebruiken. Niks nuttigs in elk geval.

Man (27): Ik help hier met van alles en ben met de computer bezig. Ik moet elke dag schrijven. Ik ben schrijver en dichter.

Soms lukt het niet een zinvolle daginvulling te creëren.

Vrouw (47): Mijn dag bestaat uit: slapen, slapen, slapen. Ik kan niet veel doen hier in huis dus vermaak ik me maar met tv kijken en slapen. Om half 8 's avonds ga ik naar boven om te slapen. Om 5 uur 's morgens eruit om koffie te zetten voor mensen die gaan werken en om 7 uur weer terug naar boven. Tot 8 uur kijk ik tv en slaap dan weer van 8 tot half 10. Van 11 tot half 2 slaap ik ook.